

20.1.2021

Eduskunta
Sivistysvaliokunta

Asia: **VNS 6/2020 vp Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle - Suomen kestävän kasvun ohjelma.**

OAJ suhtautuu kokonaisratkaisuna myönteisesti EU:n korona-elvytysrahastoon. Rahastolla on mahdollista toteuttaa sellaisia uudistuksia, kuten osaamisen kehittämistä, digitalisaatiota ja teknologia- tai tutkimushankkeita, joilla Suomen kilpailukykyä voidaan nostaa. Suomen Kestävää kasvua ja työtä -ohjelmassa on monia tuettavia hankkeita. Opimme paljon vuoden 1990-luvun lamanaikaisista kokemuksista ja siitä, miten panostukset uuden luomiseen elvyttivät Suomea. Elvytystoimet ovat nykytilanteessa välttämättömiä. Katse on asetettava sekä lähelle että kauas ja tarkasteltava miten rakennamme sellaisen Suomen, jossa kaikki alueet ja ihmiset pysyvät mukana.

Elinkeinorakenteen uudistuminen nojaa osaamiseen ja innovaatioihin. Menestyäksemme tarvitsemme uutta luovia ja osaavia ihmisiä, ja yrityksillä pitää olla turvallinen ja kiinnostava toimintaympäristö. Koulutuksen ja tutkimuksen vahvistaminen ovat tärkeimpiä tekijöitä Suomen taloudellisen hyvinvoinnin ja kasvun sekä kilpailukyvyn vahvistamisessa. Jotta kestävän kasvun tavoitteisiin päästään, on näihin toimiin suunnattava elvytysrahaa. Talouden uudistumista jarruttavaa osaajapulaa on helpotettava toteuttamalla jatkuvan oppimisen uudistus, nopeuttamalla opintoihin sijoittumista ja lisäämällä korkeakoulutettujen määrää. Myös koko ajan pahenevaan heikosti koulutettujen osaamisen kasvattamiseen ja työttömyyteen on vastattava tarvittavin osaamispanostuksin.

OAJ esittää, että koulutuksen ja tutkimuksen vahvistamisessa painopisteinä tulee olla seuraavat kärjet:

1. Kansallista koulutustarjontaa on vahvistettava

Tutkitusti kasvatus ja koulutus ovat investointeja, jotka maksavat itsensä tulevaisuudessa moninkertaisesti takaisin niin inhimillisenä kuin taloudellisenä hyvinvointina. Tämä tulisi näkyä tehtävissä investoinneissa ja pidämme perusteltuna, että rahoitusta kohdennetaan koulutukseen. Tutkintoon johtavan koulutusta on tarkasteltava elvytysrahoituksen rinnalla, koska vuoteen 2035 mennessä pitää löytää osaajat miljoonaan työpaikkaan. Avautuviin työpaikkoihin tarvitaan päivitetty ja entistä korkeampi koulutustaso kuin työllisillä on tällä hetkellä.

Työvoimatarve 2035 ennakoititulosien pohjalta asiantuntija- ja johtotason tehtävät lisääntyvät. Työmarkkinoiden muutokseen voidaan vaikuttaa lisäämällä korkeakoulujen sisäänottomääriä ja monipuolistamalla työikäiselle väestölle suunnattuja koulutusmahdollisuuksia.

20.1.2021

OAJ tähdentää, että jatkuvan oppimisen kehittämisen perustan on oltava julkisessa koulutuksessa. Tutkintokoulutus on työelämän ja yksilön kannalta esisijainen koulutusmuoto ja osaamista voidaan täydentää tutkinnon suorittamisen jälkeen monin eri tavoin.

Avoimen koulutustarjonnan kehittäminen korkeakouluissa varteenotettava tapa monipuolistaa koulutustarjontaa ja siksi avoin koulutus on laajennettava ja mahdollistettava myös ammatilliselle toiselle asteelle. Ammatillisella toisen asteen koulutuksella pystytään vaikuttamaan työllisyysasteen nostoon tarjoamalla työssä oleville työn ohessa suoritettavia koulutuksia tai tarjoamaan aliedustetuille ryhmille moniportaista koulutusta. Myös vapaan sivistystyön roolia aliedustettujen ryhmien osaamisen kehittämisessä on lisättävä, sillä oppilaitosverkosto on laaja ja helposti saavutettavissa.

Tavoiteltu vihreämpi ja digitaalisempi yhteiskunta on tulevaisuutta. Se ei kuitenkaan synny itsestään. Kansalaisten on omaksuttava uudenlaisen yhteiskunnan toimintaperiaatteet, tiedot ja taidot, ja tämä edellyttää koulutusta. Opettajien osaamisen kehittämisen pitää olla ensisijainen toimi tällä kehityksen polulla.

Ehdotamme seuraavia toimenpiteitä:

- Kehitetään ennakointia kokonaisvaltaisesti eri hallinnon alojen yhteistyössä.
- Suunnataan elvytysrahaa avoimen korkeakoulun kehittämiseksi siten, että sen tarjonta vastaisi systemaattisemmin ja paremmin kohtaanto ongelman pullonkauloihin.
- Suunnataan elvytysrahaa avoimen ammatillisen koulutuksen kehittämiseksi ja ammatillisen koulutuksen toimintaedellytysten parantamiseksi.
- Suunnataan elvytysrahaa aliedustettujen ryhmien ohjauksen ja koulutustarjonnan kehittämiseksi erityisesti vapaan sivistystyö- ja aikuislukiosektorilla.
- Suunnataan elvytysrahaa opettajien vihreitä arvoja ja toimintatapoja sekä digitaalista osaamista kehittävään täydennyskoulutukseen.

2. Kehittämällä oppilaitosten, työhallinnon ja työelämän yhteistyötä tuetaan alueiden elpymistä

Kohtaanto-ongelman kannalta on nyt tärkeintä luoda alueilta käsin toimivia ja systemaattisia yhteistyömalleja alueen työikäisen väestön osaamisen sekä työ- ja elinkeinoelämän kehittämiseksi vastaamaan tehokkaammin alueen työvoimatarpeeseen. Samalla jo olemassa olevaa osaamista on tehtävä näkyväksi.

20.1.2021

Jatkuvassa oppimisessa on pidettävä oppilaitokset keskiössä

Aikuisena moni tarvitsee niin opintoihin kuin uraankin liittyvää ohjausta esimerkiksi ammatinvaihtotilanteessa. Oikea-aikainen, ammattilaisen antama opintoihin, uraan ja elämän hallintaan liittyvä ohjaus on tärkeässä roolissa myös erityisryhmien edustajille, kuten maahanmuuttajille ja alhaisen pohjakoulutuksen omaaville.

Ohjaukseen liittyy kiinteästi aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen. OAJ muistuttaa, että tätä työtä on jo tehty eri koulutussektoreilla, mutta käytännöt ovat kuitenkin kirjavia ja valtakunnalliset raamit puuttuvat. Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kansalliset periaatteet on laadittava yhteistyössä hallinnon, työelämän ja oppilaitosten kanssa.

Oppilaitosten ja opettajien roolia on korostettava ohjaustyössä ja osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa. Kaikkien opettajien ohjausosaamista on kehitettävä oppilaitosmuodosta riippumatta.

TE-palvelujen ja oppilaitosten yhteistyötä on vahvistettava alueilla. Ammatillisilla oppilaitoksilla ja ammattikorkeakouluilla on alueen paras ohjausosaaminen sekä kattava työelämäntuntemus. Näitä vahvuuksia työhallinnon on hyödynnettävä työllistymistä edistävissä toimissaan.

Hankintatoiminta on palvelujen ostamista, johon liittyy kilpailuttaminen. OAJ:n mielestä oppilaitosten olemassa olevia ja toimivia toimintoja ei saa siirtää kilpailutuksen puolelle. Oppilaitosten mahdollisuudet osallistua tarjouskilpailuun tasavertaisena toimijana ovat kulurakenteen vuoksi erilaiset kuin kevyemmällä reppufirmoilla. Hankintatoiminnalle on laadittava laatukriteerit, joilla taataan hankintojen tasalaatuisuus ja palvelujen tasokkuus.

Ehdotamme seuraavia toimenpiteitä:

- Suunnataan elvytysrahaa ohjaustoiminnan vahvistamiseen sekä aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kehittämiseen.
 - Laaditaan valtakunnalliset osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kriteerit.
 - Kehitetään ja tehostetaan oppilaitosten ja TE-palvelujen yhteistyötä ohjaustoiminnan ja aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa.
- Laaditaan hankintatoiminnalle laatukriteerit.
- Lisätään ohjaustyötä tukevaa täydennyskoulutusta opettajille.
- Tunnistetaan oppilaitosten rooli alueen kehittämisessä ja otetaan käyttöön hyvät mallit sekä toimet koko maassa.

20.1.2021

3. Korkeakoulujen ja ammatillisen toisen asteen koulutuksen TKI-osaaminen on otettava kokonaisuutena käyttöön

OAJ vaatii, että elvytysrahojen kohdentamisessa pitää ottaa koko suomalainen TKI-osaaminen käyttöön. Hallitusohjelmassamme on kirjaus, että ammatillisen ja ammattikorkeakoulun osaamista hyödynnetään paremmin. Yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja ammattiopistojen omaleimainen ja toisiaan tukevaa toimintaa vahvistaa osaamistamme eri puolella maata ja kansainvälisesti. Myös julkisissa organisaatioissa on tarpeen kehittää tutkimus- ja innovointivalmiuksia sekä prosesseja. Monipuolinen koulutus, tutkimus- ja kehittämispalvelutarjonta ovat Suomelle merkittävä vetovoima- ja kilpailutekijä. Toimiva TKI-ympäristö uudistaa yhteiskunnan rakenteita, tuottaa hyvinvointia ja toimii siten hyvän kierteenä.

OAJ huomauttaa, että korona-elvytysrahaston ja EU:n monivuotisen 2021–27-budjetin kokonaisuudessa tutkimusvarojen kasvu jää vaatimattomaksi. Suomen oma tavoite on nostaa TKI-rahoituksen osuus bruttokansantuotteesta neljään prosenttiin. Tämä tavoite olisikin saavutettava jo tällä vuosikymmenellä, jonka jälkeen tasoa on pyrittävä jopa nostamaan. Myös TKI-tiekartassa todetaan, että ”Suomen nousu pandemian aiheuttamasta poikkeustilanteesta ja menestyminen globaalissa kilpailussa edellyttää uuden tiedon tuottamista, yhteiskunnallista hyötyä ja arvonn lisää tuovia innovaatioita sekä korkeaa osaamisen tasoa.”

Nämä edellä mainitut näkökohdat puoltavat vahvoja panostuksia tutkimus-, kehittämis-, innovaatio ja teknologiahankkeisiin. Perustutkimus on välttämättömyys, jos haluamme löytää uusia ratkaisuja ja näkökulmia suurimpiin haasteisiimme ja ongelmiimme. Suomen kasvupotentiaalissa on kyse myös palveluista, ei vain teollisuudesta. Esimerkiksi matkailu, elämys- ja luova talous ovat kokonaisuus, jossa myös tarvitaan tutkimus- ja kehitystyötä sekä viennin edistämistä.

Selonteossa esitetään, että tutkimusrahoitusta jaetaan Suomen Akatemian ja Business Finlandin kautta. TKI-toimintaa ja sen rahoitusta pitää monipuolistaa siten, että rahoituksessa otetaan huomioon perustutkimuksen ja TKI-toiminnan erilaiset tarpeet sekä yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen erilaiset profiilit tai ammatillisen toisen asteen innovaatio- ja kehittämistoiminta.

Korkeakoulut tuottavat uudenlaisia ratkaisuja ja toimintamalleja, joilla on alueellisen kasvun ja hyvinvoinnin kehittämisen kannalta olennaista merkitystä. Korkeakouluyhteistyöhön osallistuvat yritykset ovat muita aktiivisempia kehittämään tuotantoprosessejaan ja tuoteinnovaatioita sekä edistämään organisaationsa toimintaa. On myös muistettava, että ammatillisen ja ammattikorkeakoulutuksen opiskelijat jäävät usein paikkakunnalle yrittäjiksi tai osaavaksi työvoimaksi ja tuovat täten uutta osaamista alueelle ja yrityksille.

20.1.2021

OAJ on samaa mieltä, että tuotannon ja kulutuksen on Suomessa oltava ympäristön kannalta kestävä. Tätä kehitystä voidaan tukea niin koulutuksen kuin tutkimuksen keinoin.

Ehdotamme seuraavia toimenpiteitä:

- Monipuolistetaan TKI-toimintaa ja sen rahoitusinstrumenttia.
- Huomioidaan rahoituksen jaossa perustutkimuksen ja innovaatio- ja kehittämistoiminnan erilaiset tarpeet, yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen erilaiset profiilit ja ammatillisen toisen asteen innovaatio- ja kehittämistoiminta.
- Ammatillisen toisen asteen ja ammattikorkeakoulujen osaaminen tutkimus ja kehittämistyössä on otettava kattavasti käyttöön ja näiden koulutusmuotojen toimintaedellytyksiä on vahvistettava
- Esitämme myös, että sellaiset hankkeet tai yritykset, joissa on otettu mukaan korkeakoulu tai ammatillinen toinen aste, saavat prosentuaalisesti enemmän rahaa TKI-toimintaan.

Suomeen on rakennettava digitaalisen palvelun kokonaisuus

Koronan aika on opettanut, että erityisesti asiantuntijatyö ja opiskelu alkavat irrota paikasta ja Suomi on yhä valmiimpi rakentamaan moninaista toimintaympäristöä esimerkiksi koulutuksen osalta. Tarvitsemme huippunopeita yhteyksiä koko maahan, jotta voimme olla mukana sekä digitaalisten palveluiden kehityksessä että ihmisten omien elämänvalintojen mahdollistamisessa.

Ihmisten on päästävä yhä nopeammin koulutuksiin ja palvelujen on tultava ihmisten lähelle. Työ- ja elinkeinoministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön yhteistyötä on kehitettävä joustavaksi kokonaisuudeksi palvelemaan paremmin yhteiskuntaa ja kansalaisia koulutuksen ja työmarkkinoiden osalta. Yhteistyön kehittäminen on aloitettava ministeriöiden yhteisen tietovarannon luomisesta ja yhteisestä digitaalisesta infrastruktuurista.

Pedagoginen lähtökohta on olennainen osa digitaalisen oppimis- ja tutkimusympäristön rakentamisessa. OAJ painottaa, että oppimisympäristöjen suunnittelussa on huomioitava erilaiset oppijat ja mahdollisuudet opintoihin sekä opetushenkilöstön osaamisen kehittämisen tarpeet.

20.1.2021

Esitämme seuraavaa:

- Lisätään eri ministeriöiden yhteistyötä palvelujen rakentamisessa ja suuntaamisessa.
- Kehitetään oppimisympäristöjä lähiopetuksessa, työelämässä ja digioppimisympäristössä tapahtuvan opiskelun kautta. Korkeakoulujen ja toisen asteen pedagogisen paletin pitää on monipuolinen, sillä vain näin oppilaitokset palvelevat erilaisia oppijoita ja ryhmiä tehokkaasti, osaavasti ja laadukkaasti.

Kestävän kasvun ohjelman toimenpanon on tuettava kumppanuuksien ja osaamiskeskittymien syntymistä

Suomella on mahdollisuus hyödyntää ohjelmaa siten, että se tuottaa pitkäaikaista lisäarvoa elpymiselle ja kasvuille. EU:n elpymisrahoituksen käyttöä koskevassa selonteossa tulee selkeämmin huomioida osaamisen ja innovaatioiden yhteys painopisteiden 2–6 tavoitteisiin.

Kun investointirahoitusta suunnataan hyvin, saadaan näkyviä vaikutuksia pitemmälle aikajänteelle. Esimerkiksi Helsinki-Vantaan kehitysohjelma on merkityksellinen koko Suomen kannalta, sillä hyvät yhteydet parantavat kilpailukykyämme ja tarjoaa töitä tuhansille ihmisille. Lentoliikenteen työllisyysvaikutukset ovat suoraan tai välillisesti 100 000 ihmistä. Investointiohjelma saatiin aikoinaan käyntiin valtion myöntämän 200 miljoonan euron pääomituksen turvin. Sen ansiosta Finavian omavaraisuusaste ja mahdollisuudet ottaa velkaa parantuivat. Lentokentän hiipumisen vaikutus näkyy suoraan alueen yritystoiminnassa ja työllisyydessä.

Rahoituksella on pystyttävä vivuttamaan yhä paremmin yksityistä rahoitusta ja investointeja. Pelkona on, että elvytysrahaa käytetään moneen suuntaan ja lukemattomiin eri kohteisiin ja rahoitusta ei osata hakea riittävästi eri tahojen toimesta vaan jako toteutuu tuttujen hankekokonaisuuksien tai toimijoiden kautta. Saadaanko näin mahdollisimman suuri tavoiteltu vaikuttavuus?

Poliittisilla päätöksillä on tuettava sellaisten alueellisten ja kansallisten ympäristöjen, rakenteiden ja toimintamallien syntymistä, joissa oppimista ja kriittistä osaamista jaetaan innovaatiotoimijoiden kesken (esimerkiksi verohelpotusten avulla tai suunnatuilla yritysilla). Kestävän kasvun ohjelman toimenpanon on tuettava kumppanuuksien ja osaamiskeskittymien syntymistä. Elvytysrahoituksella on mahdollisuus saavuttaa asetettuja tavoitteita, jos rahanjakoa koordinoidaan ja toimilla on selkeät omistajat.

OAJ haluaa kiinnittää huomiota siihen, että siinä vaiheessa, kun kansalliset ohjelmat toimitetaan keväällä Brysseliin, käydään kaikkien maiden ohjelmat läpi ja katsotaan,

20.1.2021

täyttävätkö ne asetetut kriteerit, muun muassa suositusten noudattamisesta, uudistumisesta ja kasvupotentiaalin luomisesta. Kyse on yhteisten varojen käytöstä, rahaston vaikuttavuudesta koko Euroopan unionin alueella ja loppupelissä Suomea edesauttavista hyödyistä.

Esitämme seuraavaa:

- Kiinnitetään EU:n elpymisrahoituksen käyttöä koskevassa selonteossa selkeämmin huomio osaamisen ja innovaatioiden yhteyteen painopisteiden 2–6 tavoitteissa.
- Rahan jaossa on kiinnitettävä huomio rahoituksen kohdentumisesta vaikuttaviin kohteisiin ja alueellisen yhteistyön kehittämiseen.
- Tuetaan poliittisilla päätöksillä alueellisten ja kansallisten ympäristöjen, rakenteiden ja toimintamallien syntymistä.
- Tuetaan alueellista kilpailukykyä ja yhteistyön kehittymistä vahvistamalla oppilaitoksien tutkimus- ja innovaatiotoimintaa.

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ

Heljä Misukka
koulutusjohtaja

Hannele Louhelainen
erityisasiantuntija